

Миомир АБОВИЋ*

МЕТАФОРИЗАЦИЈА ОДРЕЂЕНИХ (ПРИЈЕ СВЕГА
НЕПОЖЕЉНИХ И НЕГАТИВНИХ) ЉУДСКИХ ОБИЉЕЖЈА
И КАРАКТЕРИСТИКА (И НОСИЛАЦА ТИХ ОБИЉЕЖЈА
И КАРАКТЕРИСТИКА) У ЛЕКСИЦИ РОМАНСКЕ
ПРОВЕНИЈЕНЦИЈЕ ЈУГОИСТОЧНОГ ДИЈЕЛА
БОКЕ КОТОРСКЕ

Сажетак: У раду се разматра метафоричка употреба одређених лексема романске провенијенције што их употребљава одређена језичка заједница на подручју југоисточног дијела Боке Которске. Овим лексемама метафоризују се одређена (прије свега негативна и непожељна) људска обиљежја и особине. Интенције рада су да открије, са једне стране, специфичности и занимљивости у метафоризацији тих обиљежја и карактеристика (и њихових носилаца) у говору дате језичке заједнице, а, са друге, да утврди тачке подударности са цјелином српско-хрватског / хрватско-српског језика.

Кључне ријечи: метафора, асоцијације, семантика, сема, лексика, Бока Которска, људска обиљежја и особине

Предмет овог рада је, како смо и у наслову нагласили, метафоричко представљање одређених, прије свега негативних и непожељних људских обиљежја и карактеристика у лексици романске провенијенције југоисточног дијела Боке Которске. Лексеме у метафоричкој употреби које ћемо обрадити у овом раду ексцерпирани смо из књиге „Романизми у Црној Гори, југоисточни дио Боке Которске”, Весне Липовац – Радуловић, а ослањали смо се и на властито познавање датог говора као припадника језичке заједнице који и сам употребљава романизме у свом говору као и на труд одређених ентузијаста у прикупљању и чувању ло-

* Миомир Абовић, асистент на Универзитету „Медитеран” у Подгорици

кализама са овог дијела територије Боке Которске.¹ Једна од интенција овог рада је да открије, са једне стране, универзалне црте, а, са друге специфичности које нуди дата лексика у метафоризацији одређених људских обиљежја и карактеристика те, кроз дати језички механизам, и специфични начин сликовитог доживљавања одређених појава говорника једне језичке заједнице.

Литература о метафори је изузетно обимна. У овом раду дотаћи ћемо се неких најбитнијих црта овог језичког феномена. Р. Драгићевић у својој „Лексикологији српског језика” разликује три нивоа метафоре: појмовну, лексичку и метафору као стилску фигуру.² „Под лексичком метафором се подразумејева пренос имена с једног појма на други на основу сложености.”³ Иако је овим описана суштина механизма метафоризације, Р. Драгићевић запажа да „...лексичка метафора није стилска фигура. То је језички механизам који настаје из потребе за номинацијом, а не из жеље за живописним изражавањем.”⁴ Насупрот томе, „... метафора као стилска фигура није општеприхваћена и у томе се састоји њен ефект на примаоце поруке ... Метафора као стилска фигура спада у средства за постизање оригиналног, несвакидашњег, живописног изражавања.”⁵ Метафоричка и неметафоричка ријеч разликују се у структуријацији лексеме. „Разлика између супституентне неметафоричне и метафоричне лексеме првенствено је у томе што структуру неметафоричне ријечи чине само денотативне семантичке компоненте, док се структура метафоричке ријечи ослобђава и конотативним семантичким компонентама.”⁶ Метафора је „...увијек, без обзира у којој је језичкој форми остварена, двосмислен израз, у коме су присутни једно денотативно (дословно значење) потиснуто у други план, и једно конотативно (пренесено, асоцијативно) значење, због кога је метафора и (с)творена. Између та два значења увијек постоји сукоб једнакости и сличности који се превладава „стапањем разлике у једнакост”. Метафору бисмо зато

¹ Овом пригодном желимо се захвалити господину Звонириу Дековићу који је својим ентузијазмом у прикупљању и покушају очувања од заборава локализама са подручја Тивта (од којих већину чине романизми) битно придонио цјеловитијој обради лексике романске провенијенције у метафоричкој употреби у овом раду.

² Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд 2007. г., 147

³ Исто, 148.

⁴ Исто, 149.

⁵ Исто, 149.

⁶ М. Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Крагујевац 2000. г., 29-30

и могли дефинисати као лексички, синтагматски или реченични језички израз у коме нужно постоји сукоб између једнакости и разлике, који се разрјешава превладавањем разлике за рачун једнакости.⁷ Или, нешто другачије речено, метафоризација је, у једној од својих главних функција, језички механизам повезивања ознаке једног знака и означеног другог знака који „освјежава” језик и омогућава да се појаве вањског свијета виде из другачијег угла и доживе продубљеније и снажније.

У представљању метафоризације људских обиљежја и карактеристика (и њихових носилаца) у говорника на подручју југоисточног дијела Боке Которске, који у свом говору употребљавају лексику романске провенијенције, поћи ћемо од одређених вањских особина. Једна од вањских особина људских, која је у овом говору маркирана широком лепезом занимљивих метафора, свакако је гојазност. Неколико је лексема којима се метафоризира дебела особа: **бђва**, **балѹн**, **брацѐра**, **ћђка**, **кашѹн**. Бђва је плутача, балѹн је гумени балон и лопта, брацѐра мали је дрењак, ћђка квочка, дебела кокошка, а кашѹн велики сандук. У случају свих ових лексема, у питању су, наравно, метафоричке асоцијације по облику, које су „...веома ... чест индуктор нових семантичких реализација.”⁸ Лексеме брацѐра и ћђка користе се као метафоре за дебеле особе женског пола, док остале три лексеме метафоризују дебела лица оба пола. Кад су у питању лексеме бђва, балѹн, ћђка, могли бисмо рећи да је сема која покреће асоцијативно-метафорички процес сема заокругљеност, округлост, а у случају лексемâ брацѐра и кашѹн сема који је широк + широко. Употреба ових лексема у метафоричном значењу умјесто дословног означитеља за дотични денотат даје реченицама у којима се употребљавају, поред пејоративног, изразито ироничан, пародијски призив (што је перцепција ограничена, наравно, на припаднике одређене језичке заједнице). Упоредимо ли, нпр., двије истоветне просте реченице са лексемом дословног означитеља у једној и метафорички употребљеном лексемом бђва у другој: Види овог дебелог човјека (дебелђка) / Види ову бђву, биће нам сасвим јасно да се у свијести адресата при евентуалној употреби друге могућности развија упечатљивији, интензивнији и осебујан доживљај дате особине и њених носилаца. Овдје долази до изражаја проницљиво запажање А. Стамаћа о томе да „...је метафора тај неочекивани избор, мјесто у тексту које дјеломице оспорава сустав; по-

⁷ Исто, 38-39.

⁸ Д. Гортан – Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*, Београд 2004. г., 90

тврђујући правила слагања, она ставља у питање рјечник, тј. ослобађа енергију језичних јединица у мноштву смјерова, од којих су тек неки познати језичној (говорној или писаној) пракси.⁹ Он наглашава значај контекста у реализацији асоцијативних веза, референцијалне многопретезности поједине лексеме. „Метафора није сама језична јединица. Она је процес који се с том језичном јединицом збива у даним увјетима; у увјетима даног (даних) контекста уосталом.”¹⁰ Контекст реченице коју смо управо навели дозвољавао би, и говорници дате језичне заједнице имају на располагању за означавање људског бића – носиоца дате особине и употребу аугментатива (Види ову дебелчину), али тада значење исказа на конотативном плану не би остало исто – док аугментатив истиче само пејоративне аспекте у указивању на референта дате лексеме, дотле метафорично употребљена лексема бôва сједињује у себи пејоративну и пародијску компоненту у референцији на носиоца дате особине. Свих пет лексема употребљених метафорично синтетишу у себи иронијску и пејоративну компоненту значења, с тим што (на основу властитог познавања датог говора) можемо рећи да иронијска интенција исказа више погодује употреби лексема̂ балун, брацѐра и кашун; реализација конотативних значењских компоненти лексеме бôва зависи од контекста исказа и говорникових намјера, док ће се лексема ћôка у метафоричном значењу употребити, у опозицији према лексеми брацѐра, прије свега када говорник жели фокусирати пејоративни аспект особине (и њеног носиоца), која се метафорично представља. Афективност, емотивност у најширем смислу, у основи је настанка метафора за дату људску особину. „Равнајући актуализацијом језичних величина, подсвјесна, уопће емотивна стања равнала су и равнају изборима из језика што се из аспекта обликовања значења показују као избори нови, изненадни, неочекивани, непредвидиви.”¹¹ Специфичност метафоризације људске дебљине и носилаца ове особине и, макар за неког ко не припада језичкој заједници у којој се ове лексеме употребљавају, необичност, ефекат изненађења и извјесна драж лежи у метафоричкој употреби лексеме брацѐра, а у доброј мјери и лексеме бôва, будући да су њихови референтни ентитети уско везани за одређено поднебље које на специфичан начин детерминише и обликује животни видокруг и дјелатност говорника дате језичне заједнице. Остале три лексеме (наравно, не у форми романизма) мо-

⁹ А. Стамаћ, *Теорија метафоре*, Загреб 1983. г., 42

¹⁰ Исто, 43.

¹¹ А. Стамаћ, *Теорија метафоре*, Загреб 1983. г., 69

гле би у начелу својом семском структуром бити основа за метафоризацију дате особине (и њених носилаца) у било ком говору нашег језика.¹² Супротна особина, мршавост и неразвијеност дијелова тијела, у лексици романске провенијенције југоисточног дијела Боке Которске метафоризује се лексемом градџеле (Прси су јој граделе). Градџеле су врста роштиља и занимљиво је да индуктор метафоричке реализације ове лексеме није облик њеног референта посматраног као цјелина већ облик једног његовог дијела, шипки које служе као подлога ономе што се намјерава пећи. И људска спутаност, крутост у понашању, „дрвеност” (опет метафора!), што би се рекло „народски”, нашла је, у оквиру лексемског фонда романске провенијенције југоисточног дијела Боке Которске, одраз у метафори. Човјек таквог става и понашања метафоризује се лексемом **ботун** а то је велика флаша. И ова људска особина као и претходне двије већ сама собом може изазвати ироничне асоцијације, порив за подсмјехом те стога и не чуди избор баш овог предмета који је својим обликом подесан за метафоризацију дате особине.

Старост се у говорника језичке заједнице југоисточног дијела Боке Которске који у свом говору употребљавају лексику романске провенијенције метафоризује двама лексемама – **кркашина**, стари аутомобил, стари брод и **монумџнат**, споменик. У случају прве лексеме, обиљежје старости транспонује се са одређених предмета на људска бића, а у случају друге лексеме, метафоричка веза вјероватно се заснива на семи дужина трајања – споменик се ствара да обиљежи нечији и некакав вриједан подухват и у начелу да траје вјечно и управо значењска компонента дужине временског трајања повлачи асоцијацију на времешног човјека. Вањска ружноћа метафоризује се, са друге стране, веома сликовито и ефектно лексемама чији референти припадају животињском свијету: **пипиштрџел**, шишмиш и **шкорпијун**. Објашњавање метафоричке везе у овим случајевима било би излишно.

Становници југоисточног дијела Боке Которске који у свом говору употребљавају лексику романске провенијенције посједују у оквиру свог говора широку палету метафора за сликовито представљање различитих унутарњих особина. У когнитивнолингвистичком приступу метафора се дефинише као разумијевање једног концептуалног домена у терминима другог концептивног домена. Ти домени имају своје називе.

¹² Мада, нпр. РСЈ не биљежи ниједну од ових лексема као метафору та дебљину и гојазне људе. Лексема квочка биљежи се у другачијој метафоричкој употреби „стара, прилена женска особа” (*Речник српског језика*, Нови Сад 2007. г., 531)

„The two domains that participate in conceptual metaphor have special names. The conceptual domain from which nje draw metaphorical expressions to understand another conceptual domain is called source domain, while the conceptual domain, that is understood this way is the target domain.”¹³

Компатибилно овоме је запажање руске лингвистице Аругјунове: „Метафора индивидуализирает предмет, относб его к классу, которому он не принадлежит. Она работает на категориално б ошибке.”¹⁴ Апстрактнији појмови типа осјећања, морала, мишљења, друштва, људских односа, живота и смрти итд. припадају циљном домену, а конкретнији појмови типа дјелова људског тијела, болести, здравља, животиња, дјелова биљака итд. припадају изворном домену. Основа идеја је да „...if we want to better understand a concept, we are better of using another concept that is more concrete, physical, or tangible than the former (апстрактнији појам – М. А.) for this purpose. Our experiences with the physical world serve as a natural and logical fundation for the comprehension of more abstract domains”.¹⁵ Тако за човјека који се сматра поквареним у овој лексици постоји метафора **фѐца**, талог од нечега. Талог као остатак од неке супстанце у коме су сублимиране штетне компоненте и који као нешто прљаво и непожељно треба бацити и одстранити веома је ефектна метафора за човјека окренутог непоштењу и преварама. Ову лексему у фигуративном значењу *олош* биљежи и РСЈ.¹⁶ Особа истих карактерних особина метафоризује се лексемом **шкoвѝца**, смеће гдје везу између метафоре и онога што се њом метафоризује није потребно посебно објашњавати. За метафоризацију јединке коју средина такође оцјењује негативно, али не толико у смислу да је искварена и спремна на свјесно чињење злих дјела, него у смислу да је без поноса, у лексици романске провенијенције југоисточног дијела Боке Которске постоји метафора **шљѝтина**. Шљатина је изношена, рунирана ципела тако да ова метафора има изразито ироничну конотацију. Занимљива је и метафоризација особѝ што их средина у којој живе и дјелују оцјењује као особе лабилног карактера. За такве особе у лексичком фонду романске провенијенције југоисточног дијела Боке Которске постоји метафора **бевѝнда**. Бевѝнда је пиће, мјешавина вина и воде, и не само на подручју југоисточног дијела Боке Которске него и на многу ширем подручју, могли бисмо рећи на читавом простору српског и

¹³ Z. Kövecses – *Metaphor – a practical introduction*, Oxford 2002 г., 4.

¹⁴ Н. Д. Аруг`нова – *Язык и мир человека*, Москва 1999 г., 348.

¹⁵ Z. Kövecses – *Metaphor – a practical introduction*, Oxford 2002 г., 6.

¹⁶ *Речник српског језика*, Нови Сад 2007 г., 1300.

хрватског језика за особу у коју се није могуће поуздати и на коју се није могуће ослонити постоји фразеологизам ни вино ни вода. У подлози метафоричке асоцијације кад је у питању ова лексема релевантне су, по нашем мишљењу, двије њене семантичке компоненте – помијешаност супстанци, са једне стране (феномен мијешања супстанци), а, са друге стране, разблаженост, ослабљеност (разблажавање вина водом које тако губи снагу и свој оригиналан укус). Управо те двије чињенице – мијешање супстанци при чему свака, стапајући се у неку трећу, губи своју самобитност и разблаженост вина које нема ону снагу као кад је чисто и утрле су пут ка метафоризацији људског бића лабилног карактера управо овом лексемом – од помијешаности супстанци која узрокује да свака изгуби своју самобитност асоцијативни пут води ка људском бићу које нема чврст идентитет, нема „своје ја”, како би народ казао, а од разблажености и ослабљености укуса асоцијативна нит води ка слабој и бескарактерној особи. Овдје је упутно присјетити се неких поставки М. Блека и његовог интеракционог схватања метафоре. Он каже да метафорични исказ има два различита предмета – „главни предмет и споредни предмет”.¹⁷ „Метафора функционише тако што на главни предмет примењује систем „асоцираних импликација” карактеристичних за споредни предмет ... Метафора бира, истиче, отклања и организује обележја главног предмета тако што имплицира исказе о њему који су нормално применљиви на споредни предмет.”¹⁸ Начин дјеловања интеракционе метафоре „...захтева од читаоца да се користи системом импликација ... као средством за бирање, истицање и организовање односа у неком другом пољу. Ово коришћење „споредног предмета” да би се постигао увид у главни предмет особена је интелектуална операција ... која захтева истовремену свест о оба предмета, али се не може редуковати ни на какво поређење међу њима.”¹⁹ Блек наглашава да се дословном парафразом метафоре неминовно каже сувише и да је губитак у тим случајевима губитак у *когнитивном садржају*²⁰ (курзив М. А.). У случају парафразе метафоре „...импликације које је подесни читалац раније могао сам да извучи, с истанчаним осећањем за њихово *релативно првенство и степен важности* (курзив М. А.), сада се експлицитно предочава-

¹⁷ М. Блек – *Метафора*, у зборнику: *Метафора, фигуре и значење*, Београд 1986 г., 74.

¹⁸ Исто, 74.

¹⁹ Исто, 75-76.

²⁰ Исто, 76.

ју као да су једнаке тежине ... Права слабост дословне парафразе није у томе што је заморно опширна или експлицитна (или што пати од стилских недостатака); она не успева као превод јер не успева да нам да онај увид који нам је давала метафора."²¹ Блеково схватање метафоре као средства за бирање, истицање и организовање односа у неком другом пољу, његово инсистирање на когнитивном значењу метафоре и дубини увида који она пружа компатибилно је са поменутом теоријом о два домена, изворном домену који се тиче конкретнијих појмова из којег потиче метафора и циљном домену који се разумијева, а који се тиче апстрактнијих појмова. Послужимо ли се поново примјером те кажемо, нпр., Марко је обична бевâнда, у функцији предикатива дате реченице имамо именицу чији је референт одређена супстанца којом карактеризујемо субјекат дате реченице, супстанца чији нам је састав познат, а управо таква структура дате супстанце покреће у слушаочевој (читаочевој) свијести механизам асоцијација који смо описали и систем импликација који доводи до стварања одређене представе о карактеру лица у позицији субјекта наведене реченице, представе која је семантички неупоредиво богатија, разуђенија и дјелотворнија него да је стварамо парафразом. Арутјунова прецизно описује суштину дјеловања и функцију метафоре: „Классическаѡ метафора – это вторжение синтеза в зону анализа, представлений (образа) в зону понятий, воображений в зону интеллекта, единичного в царство общего, индивидуальности в „страну” классов. Метафора стремится внести хаос в упорядоченные системы предикатов, но, входѡ в общенародный ѡзык, в конце концов подчиняется его семантическим законам."²²

За метафоризацију особе промјенљивог расположења, са једне стране, и за метафоризацију енергичне особе, са друге, говорници језичке заједнице југоисточног дијела Боке Которске, који у свом говору употребљавају лексику романске провенијенције, имају на располагању метафоре везане за феномен вјетра – за људе промјенљивог расположења употребљава се, у метафоричном значењу, лексема **рѡфуо**, налет вјетра, дување вјетра на махове, а особе енергичног карактера метафоризују се лексемом **шијѡн**, оркански вјетар. Дати природни феномен (вјетар) и појаве везане за њега, налети вјетра, са једне стране, и његова енормна снага, са друге стране, суптилно су издвојени из скупа појавности буду-

²¹ М. Блек – *Метафора*, у зборнику: *Метафора, фигуре и значење*, Београд 1986 г., 76.

²² Н. Д. Арутјунова – *Јзык и мир человека*, Москва 1999 г., 348.

ћи да суштински одсликавају поменуте људске особине и њихове носиоце. У случају прве лексеме (рефуо) семе на којима почива, од којих полази метафорички трансфер су + изненадно + непредвидиво, а у случају друге лексеме (шијун) у питању су семе + брзо + веома снажно.

У језичкој заједници југоисточног дијела Боке Которске, чији говорници употребљавају романизме, у оквиру лексике романске провенијенције постоје и метафоре за човјека који се сматра досадним као и за тврдоглавог човјека. Прва особина и њени носиоци метафоризују се, са једне стране, лексемом **церот**, фластер, а, са друге, лексемом **кймак**, стјеница. У случају прве лексеме (церот), индуктор метафоричке употребе дате лексеме је асоцијација по функцији – намјена фластера је да се залијепи на човјекову кожу и тада, без обзира на то што је суштински користан и неопходан, фластер се осјећа и као оптерећење, као нешто што смета и што желимо што прије да скинемо са себе. Управо је тај значењски комплекс везан за овај предмет и његову номинацију – слијепљеност уз тијело које изазива незадовољство и жеља да га се што прије ослободимо је „соурце домаин” који нам и на сликовит и на духовит начин открива „таргет домаин” – једну људску особину и један тип човјека. Кад, у питању друга лексема, метафоричка веза је прозирна и јасна познајући природу тог инсекта који је метафора за досадног човјека на цијелом простору српског и хрватског језика. Тако, нпр., РСЈ биљежи фигуративно значење ове лексеме *јакo, неподoношљиво досадан*.²³ Тврдоглавост као особина и тврдоглави људи метафоризују се, са једне стране, лексемом **цѡк**, пањ, а, са друге, лексемом **матун**, опека. Кад је у питању лексема цок, метафорички трансфер, по нашем мишљењу, полази од облика, могуће и квалитета датог предмета. Пањ, „део одсеченог, преломљеног стабла које штрчи из земље изнад корена”²⁴, како значење ове лексеме одређује РСЈ, тим својим наставком постојања и трајања и када стабла више нема може иницирати асоцијацију на некаку упорност и непокољбливост. Са друге стране, и тврдоћа пања може бити извор асоцијације на људску тврдоглавост. Занимљиво је да РСЈ биљежи лексему пањ у фигуративном значењу „онај који је остао сам, који живи сам, без икога свога”²⁵, што указује на релативност метафоричких транспозицијâ и на специфичност метафоричке вриједности ове лексеме у форми романизма у говорима југоисточног дијела Боке Которске. У основи метафо-

²³ *Речник српскога језика*, Нови Сад 2007 г., 1269.

²⁴ Исто, Нови Сад 2007 г., 911.

²⁵ Исто, Нови Сад 2007 г., 911.

ричке употребе лексеме мату́н, свакако је квалитативно својство тврдоће њеног референта које може изазвати асоцијације на људску твдоглавост.

Веома је духовита метафоризација особе која не зна шта ће од себе, изгубљене особе. Такву особу у оквиру лексеме романске провенијенције југоисточног дијела Боке Которске метафоризује лексема **мањаба-лџин**, птица ронац. Метафоричку транспозицију овдје покреће понашање дате птице која лети изнад површине мора залећући се у море и изводећи наоко хаотичне покрете што открива велики потенцијал духовитости у избору ентитета из вањске појавности за метафоризацију одређених људских особина будући да су дата птица и њено понашање заиста веома инспиративна основа за асоцијацију на човјека без јасних смјерница у животу. Коначно, занимљива је и метафора за баксузног, несретног човјека. Такав човјек метафоризује се у оквиру језичке заједнице о којој говоримо романизмом **пџугла** а то је смола за премазивање дна барке. Вјероватно да је извор метафоричког трансфера овдје боја те супстанце, црна боја која у оквиру културе у којој битишемо симболизује несрећу.

И у лексици романске провенијенције југоисточног дијела Боке Которске и језичкој заједници која ту лексику употребљава постоје метафоре код којих су метафоричне асоцијације засноване на семама колективне експресије. Поред семантичких компонената – индуктора метафора које носе „...информацију или о некој од спољашњих особина деноната или информацију о нашем поимању денотата, о његовој сигнификативној вредности...”, у семантичком садржају могу бити и семе које су резултат колективне експресије; и оне су, исто као и семе денотативног и сигнификативног типа, несамостални елементи семантичког садржаја, и оне, као и семе денотативног и сигнификативног типа, могу бити фокуси за асоцијативно повезивање двају семантичких садржаја, односно и оне су, као и прве, фокуси полисемантичких дисперзија, само дисперзија посебног, експресивног типа.

Два су основна типа метафоричних асоцијација којима је полазиште каква експресивна сема; први је онај у коме је полазна лексема зооним (њих је више) или фитоним а циљна човек; други је онај у коме и полазна и циљна лексема именује човека.²⁶ Кад су у питању зооними у лексици романске провенијенције југоисточног дијела Боке Которске, лексема **џино**, магарац, метафора је за будалу, **тукан**, ћуран, исто тако, **сџипа** је метафора за луду, блесаву особу. Кад говоримо о лексемама гдје и

²⁶ Д. Горган – Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*, Београд 2004. г., 107.

полазна и циљна лексема именују човјека, ту треба разликовати полазне лексеме које одређују људе по националности и полазне лексеме које их одређују по занимању. Тако је, кад говоримо о првима, **Цимбриџт**, Кипранин метафора за веома лукаву особу, **Жудџо**, Јеврејин, метафора за шкрту особу; када говоримо о маркирању особа по занимању, **факџн**, обалски радник, носач, метафора је за мангупа, **лавандџера**, праља, метафора је за брбљиву жену, простакушу, **шковаџин**, чистач улице, сметлар, метафора је за аљкаву особу, а **шпиџиџер**, апотекар, метафора је за велику шкртицу. Иако не одређује људе ни по националности ни по занимању, поменућемо овдје и лексеми **мулац** у метафоричкој употреби. Мулац је незаконито дијете, а дата лексема употребљава се као метафора за мангупа; оно што је занимљиво, то је асоцијативни ток просјечне људске свијести која дијете већ у почетку живљења на дати начин унесрећено и хендикепирано доживљава и детерминише као особу која ће неминовно бити негативна.

Заокружујући ово излагање, можемо рећи да лексика романске провенијенције југоисточног дијела Боке Которске и говорници који је употребљавају посједују разноврстан дијапазон лексема за метафоризацију различитих вањских и унутарњих људских особина и стања. Неке од тих метафора карактеристичне су, или би могле бити, за шире подручје нашег језика (наравно не у форми романизма), док су друге специфичне за дату језичну заједницу. Неке лексеме, опет, као што је нпр. лексема цок (пањ) имају другачију метафоричку вриједност у овом говору него што је биљежи, рецимо, РСЈ. Посебан квалитет који, чини ми се, даје додатну експресивну снагу овим лексемама у метафоричкој употреби и интензивира њихов стилски ефекат јесте њихов гласовни склоп и специфична акцентуација карактеристична за дату језичку заједницу. Коначно резимирајући, можемо рећи да смо овим радом покушали указати на могућности и специфичности метафоричког представљања одређеног сегмента стварности у једној језичкој заједници која, ма колико била невелика ако се узме у обзир број њених говорника (говорника који користе дату лексеми у метафоричкој употреби), ипак на свој начин доприноси изражајном богатству српско-хрватског/хрватско-српског језика.

ИЗВОРИ

1. В. Липовац – Радуловић – Романизми у Црној Гори, југоисточни дио Боке Которске, МБМ – плас, Нови Сад 1998 г.

РЕЧНИЦИ

1. Речник српскога језика, Матица српска, Нови Сад 2007 г.

ЛИТЕРАТУРА

- Н. Д. Арутюнова – Јзык и мир човека, Москва 1999 г.
 Д. Гортан – Премк, Полисемија и организација лексичког система у српском језику, Београд 2004. г.
 Р. Драгићевић – Лексикологија српског језика, Завод за уџбенике, Београд 2007 г.
 М. Ковачевић – Стилистика и граматика стилских фигура, Кантакузин, Крагујевац 2000 г.
 Z. Kövecses – Metaphor – a practical introduction, Oxford University Press, Oxford 2002 g.
 Метафора, фигуре и значење (зборник теоријских радова), Просвета, Београд 1986 г.
 А. Stamać – Teorija metafore, Izdanja Centra za kulturnu djelatnost, Zagreb 1983 g.

Miomir ABOVIĆ

METAPHORICAL USE OF THE TERMS DENOTING, FIRST OF ALL, NEGATIVE AND NON-DESIRABLE HUMAN CHARACTERISTICS AND TRAITS, AS WELL AS THE PERSONS THEY BELONG TO, IN THE LEXEMES OF THE ROMAN ORIGIN IN THE SOUTH-EASTERN PART OF THE BAY OF BOKA

Summary

This report deals with the use of certain lexemes of Roman origin in the speech of people from the South-Eastern part of the Bay of Boka. These lexemes are used in their metaphorical meaning in order to metaphorically denote certain (first of all negative and non-desirable) human character traits as well as human characteristics. The aim of this report was, on one hand, to reveal and present the specific characteristics of the speech and its lexemes as used to metaphorically present given characteristics and traits. On the other hand, the goal was to point out the common characteristics of this speech shared with our language as a whole.